

Людмила Хр. Малинова, доц. д-р

Институт за литература – Българска академия на науките (София, България)

ЗА КНИГАТА „ЕКАТЕРИНА ВАСИЛЕВА. СПОМЕНИ. СТИХОТВОРЕНИЯ. ДОПИСКИ“

Резюме. Статията откроява Недка Капралова като учен с приноси в областта на българската литературна история. Акцентира се на нейната изследователска работа, свързана с книгата ѝ „Екатерина Василева. Спомени. Стихотворения. Дописки“ (2022г.), която има фундаментален характер за бъдещи изследователи.

Ключови думи: Недка Капралова, Екатерина Василева, литературна история, изворознание

През 2022 г. Издателски център „Боян Пенев“ към Института за литература при БАН издаде книгата „Екатерина Василева. Спомени. Стихотворения. Дописки“ – с встъпителна студия, превод от френски и коментар от доц. д-р Недка Капралова. Това е първият цялостен, фундаментален труд, свързан с Екатерина Василева (1850, Пловдив – 1926, Париж), книжовничка, която по майчина линия произхожда от известния сливенски род Диамандиеви и е свързана с българската и с румънската национални традиции. Тя се откроява с редица обществени и творчески прояви: участва в учредяването на Българското книжовно дружество в Браила през 1869 заедно със съпруга си Михаил Василев, племенник на д-р Петър Берон, в създаването на женското дружество в Браила (1870), участва в представленията на театралната трупа на Добри Войников; пише на румънски и френски: стихотворения, поеми, дописки, спомени (Париж, 1923); До излизането на тази книга твърде малка част от текстовете на Екатерина Василева бяха преведени на български език.

Интересът на доц. Недка Капралова не е случаен към житейското и творческо присъствие на Екатерина Василева в българския обществен и духовен живот през Българското възраждане и след това. Този неин интерес е свързан с присъствието на жените в българската литература и култура и е по-стар във времето. Още в началото на 90-те години тя откри името на Елисавета Караминкова, като чрез архива на сем. Караминкови успя да разчете присъствието на младата жена както в обществен план, така и зад стените на семейния дом, да осмисли писмата ѝ в един по-широк социокултурен контекст. Книгата ѝ, която излиза по-късно – „И ще господарува мъжът ти над теб: още за жените в културата“ (2013), съдържаща и архив на семейство Елисавета и Христо Караминкови, илю-

стрира уменията ѝ да изследва извори, да се опира на документалното, да анализира от повече ракурси отделна тема.

Някои от последните ѝ публикации отново илюстрират желанието ѝ да открие и осмисли присъствието на женския глас в българската история.¹ В такъв смисъл книгите и статиите на Н. Капралова илюстрират не само приноса ѝ в изследване на българската възрожденска литература и култура, но и вписването ѝ в една нова за началото на 90-те години на XX в. вълна, свързана с диалога около присъствието на жените в обществата и културите, с опити да се извадят от сянката на историята забравени имена. Тази тенденция беше част от една по-обща тенденция у нас – интерес към непознатото, неизследваното: онова, което често се свързва с литературната периферия, маргиналното. Интересът към жените писателки се открие като част от едно по-плюралистично мислене, забелязало пъстрота на почерци и гласове, питащо се къде са жените в българската история, литература, култура. В последвалите години на фона на многобройни изяви в обществен и културен живот, свързани с жените, се публикуваха и редица книги, от научното изследване до романизираната биография, които се стремяха да реконструират личностните съдби и творческите опити или постижения на българката, да открият женското творческо присъствие в духовния път на нацията. Появиха се книги като „Книга за Станка Николица Спасо-Еленина“ (2008) със съставители Иван Дойнов и Пламен Дойнов; „Елена Мутева – едно закъсняло завръщане“ на Марина Младенова (2012), сборници с теоретични и литературноисторически изследвания, преводна литература в тази посока и др. Очерта се стреми от страна на изследователите да съберат написаното от жените и разпръснато в различни периодични издания, в сборници и архиви, да го проучат, осмислят, публикуват.

През този период Недка Капралова продължи изследователската си работа в тази посока и започна по-обстойно проучване на живота и художествените изяви на Екатерина Василева. До този момент имаше създадена известна литература за нея, но все още никой не беше проучил в детайли единствения екземпляр от нейната книга, съхраняващ се в БИА към Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Първото представяне на този екземпляр тя оповести на научна конференция под наслов „Жените в българската литература и култура“ през 2016 г. а докладът ѝ бе публикуван през 2018 г.²

¹ КАПРАЛОВА, Н. От личната история към историческото свидетелство: два примера от спомени на български жени от края на XIX в. – В: *Писането за себе си и неговите жанрове. Писма, дневници и други форми на автобиографичния разказ в европейската писмена практика (XVIII–XX век)*. София: ИЦ „Боян Пенев“, 2021, с. 240–249; КАПРАЛОВА, Н. Различните лица на паметта: три примера от спомените на български жени от края на XIX в. – В: *Белетристиката в архивите. Подборът на факти и документи в научното изследване*. София: ИЦ „Боян Пенев“, 2024, с. 139–153.

² КАПРАЛОВА, Н. Няколко думи за спомените на Екатерина Василева. – В: *Жените в*

Щастливо стечение е, че точно Недка Капралова се зае със съставянето на тази книга. Като задълбочен изследовател по възрожденска литература и утвърден преводач от френски език тя имаше всички предпоставки за успешно реализиране на работата си. Важна част от нейния творчески път са преводите ѝ, включително и на ключови научни трудове³. Със съдействието на видната българистка от Румъния проф. Елена Сюпюр, с която тя поддържа творчески контакти, се осъществяват стихотворните преводи от румънски език. В тази книга Недка вложи много труд, време, усилия, за да събере на едно място словото на една от първите книжовнички с българско самосъзнание. Известно е, че да се открие присъствието на един творец в литературното поле предполага работа с архиви, документи, със стара периодика, детайлно проучване на изследвания до този момент, понякога кореспонденция с лица и институции и т. н. Н. Капралова, отдаден, сърцат изследовател, успя да събере малко познатото и главно непознатото, създадено от Ек. Василева, да го подреди, осмисли и коментира с прецизни бележки. Изведнъж образът на една от първите български книжовнички израсна пред читателя по друг начин, откри се цялостно личността ѝ. Така за пръв път тя създаде панорамен корпус, който дава много по-ясна представа за присъствието на тази българка в българския обществен и духовен живот. Постигна нещо, до което малцина изследователи стигат – да създаде фундамент, който следващите, вървящи по този път, не могат да подминат, който да е опора за всякакви по-нататъшни изследвания за този автор.

Книгата съдържа пълен превод от френски език на спомените на Ек. Василева според оригиналния екземпляр, съхраняващ се в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, стихотворения (в превод), поеми, текстове в проза, а също и дописките, които тя е публикувала във възрожденския печат.

Особено приносна е въвеждащата студия „Животът и творчеството на Екатерина Василева“, която е своеобразна книга в книгата. Доц. Капралова откроява редица изследванията за тази книжовничка до момента на създаването на книгата – на Ст. Каракостов, К. Бойчева, В. Паскалева, Е. Сопюр, Д. Минчев, И. Иванчева, Н. Александрова и др. Важна част на изданието са самите спомени на Екатерина Василева и тук изследователката прецизно анализира редица породени въпроси: от тези, свързани с името на авторката, през посвещението на ген. Савов, въпроси около отпечатването и регистрирането на нейната книга в Париж, за произхода и семейната ѝ среда, за историята на нейните спомени, за избродираните от нея и подарени на руския император Александър II негов портрет, както и такъв на Петър Първи, за познанството ѝ с бележити личности от това време, за живота ѝ в Париж и др. – до тежките

българската литература и култура. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2018, с. 181–185.

³ Нейната позиция за това се откроява и в статията „За ролята на преводите в полето на българската наука“. – В: *Култура, идентичности, съмнения. Сборник в чест на проф. д. ф. н. Николай Аретов*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2016, с. 391–400.

последни години след загубата на единствения ѝ син. Сблъсквайки се с някои разминавания в спомените на авторката, Н. Капралова проследява хронологията, прави справки, изразява хипотези, съпоставя, вмъква филологически, исторически и други уточнения, опирайки се на факти и изследвания, сглобява картината на случилото се – извършва цялостна научноизследователска дейност, реконструкция на един живот и дело.

В следващите части на книгата особено приносен е научният коментар към трудовете на писателката. Направени са редица уточнения, посочени са неточности. Изследователката търси, анализира, разкрива нови моменти, дава допълнителна информация за личности и събития, откроява непознати досега черти, характерни за творческото светоусещане на Ек. Василева.

Самите спомени, които за първи път се публикуват тук, както и другите включени текстове, разкриват интересни сведения за живота на Ек. Василева и за нейното време, провокират нови изследвания, идеи⁴. Дописките ѝ открояват смела, будна и интелигентна българка с ясна позиция по въпроси, важни за българското общество.

Ек. Василева не знае български език и споделя в печата своята болка от това. Стихотворения и дописки тя пише на румънски език и ги изпраща във в. „Отечество“ (Букурещ) и в. „Турция“, където са публикувани през 1869–1871 г., включително и в превод на български. Стихотворенията ѝ дават представа за нейната душевност. Те разкриват българското ѝ самосъзнание, дълбокото ѝ патриотично чувство, копнежа ѝ по свободно и благоденстващо отечество, активна гражданска позиция. Освен че са сърцато откликване на болките и въжделенията на българите, съпричастност към съдбата на България, вяра в справедливостта и прогреса, стихотворенията са първите публикувани творби от поетеса в защита на българската свобода. Но включените нови стихотворения в книгата разкриват и нови страни от духовния свят на авторката – нагласа към философско осмисляне на битието.

Книгата, създадена от Недка Капралова, е от този тип етапни книги, които наричаме градиво за литературната наука. Само нея да ни беше оставила – това е следа на приносен изследовател в българската литературна наука.

ЛИТЕРАТУРА

АЛЕКСАНДРОВА, Н. Билингвизмът и българските авторки от 19 век: Рахил Душанова, Екатерина Василева, Богдана Хитева. – *Литературна мисъл*, LXII, 2019, № 3, с. 57–71. [ALEKSANDROVA, N. Bilingvizmat i balgarskite avtorki ot 19 vek: Rahil Dushanova, Ekaterina Vasileva, Bogdana Hiteva. – *Literaturna missal*, LXII, 2019, № 3, s. 57–71.]

КАПРАЛОВА, Н. За ролята на преводите в полето на българската наука. – В: *Култура, идентичности, съмнения. Сборник в чест на проф. д. ф. н. Николай Аретов*. Съст. А. Алексиева и др. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2016, с.

⁴ Вж.: АЛЕКСАНДРОВА, Н. Билингвизмът и българските авторки от 19 век: Рахил Душанова, Екатерина Василева, Богдана Хитева. – *Литературна мисъл*, LXII, 2019, № 3, с. 57–71.

391–400. [KAPRALOVA, N. Za rolyata na prevodite v poletoto na balgarskata nauka. – V: *Kultura, identichnosti, samneniya*. Sbornik v chest na prof. d. f. n. Nikolay Aretov. Sast. A. Aleksieva i dr. Sofia: AI “Prof. Marin Drinov”, 2016, s. 391–400.]

КАПРАЛОВА, Н. Няколко думи за спомените на Екатерина Василева. – В: *Жените в българската литература и култура*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2018, с. 181–185. [KAPRALOVA, N. Nyakolko dumi za spomenite na Ekaterina Vasileva. – V: *Zhenite v balgarskata literature i kultura*. Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski”, 2018, s. 181–185.]

КАПРАЛОВА, Н. От личната история към историческото свидетелство: два примера от спомени на български жени от края на XIX в. – В: *Писането за себе си и неговите жанрове. Писма, дневници и други форми на автобиографичния разказ в европейската писмена практика (XVIII–XX век)*. Съст. М. Серафимова. София: ИЦ „Боян Пенев“, 2021, с. 240–249. [KAPRALOVA, N. Ot lichnata istotiya kam istoricheskoto svidetelstvo: dva primera ot spomeni na balgarski zheni ot kraya na XIX vek. – V: *Pisaneto za sebe si i negovite zhanrove. Pisma, dnevnitsi i drugi formi na avtobiografichniya razkaz v evropeyskata pismena praktika (XVIII–XX vek)*. Sast. M. Serafimova. Sofia: Its “Boyan Penev”, 2021, s. 240–249.]

КАПРАЛОВА, Н. Различните лица на паметта: три примера от спомените на български жени от края на XIX в. – В: *Белетристиката в архивите. Подборът на факти и документи в научното изследване*. Сборник с научни изследвания. Съст. А. Спасова и др. София: ИЦ „Боян Пенев“, 2024, с. 139–153. [KAPRALOVA, N. Razlichnite litsa na pametta: tri primera ot spomenite na balgarski zheni ot kraya na XIX vek. – V: *Beletristikata v arhivite. Podborat na fakti i dokumenti v nauchnoto izsledvane*. Sbornik s nauchni izsledvaniya. Sast. A. Spasova i dr. Sofia: Its “Boyan Penev”, 2024, s. 139–153.]

ABOUT THE BOOK EKATERINA VASILEVA. MEMOIRS. POEMS. REPORTS

Abstract. The article reveals the significance of Nedka Kapralova as a scientist with contributions to the Bulgarian literary history. The emphasis is upon her research related to her book *Ekaterina Vasileva. Memoirs. Lyrics. Reports* (2022). That book has a fundamental importance for future researchers.

Keywords: Nedka Kapralova, Ekaterina Vasileva, literary history, source studies

Ludmila Malinova, Assoc. Prof.

Institute for Literature – Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchencki Prohod Blvd., Block 17, 1113 Sofia, Bulgaria

E-mail: ludmilamalinova@yahoo.com